

ЧАЙКОВСЬКА М. А.

к. е. н., доцент

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ПИМОНОВА К. А.

студентка

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЧОРНОЇ
МЕТАЛУРГІЇ УКРАЇНИ**

Розглянуто місце вітчизняної металургії у світовому виробництві продукції чорної металургії. Досліджено розподіл підприємств чорної металургії України за областями та фактори, що обумовлюють їх розташування у регіонах з найбільшою концентрацією сировинних матеріалів, енергетичного та технологічного палива, водних ресурсів, необхідних для розвитку даної галузі. Проаналізовано динаміку обсягів виробленої продукції підприємствами чорної металургії України. Проведено розрахунок показників ефективності діяльності підприємств на мікрорівні, такі як темп приросту чистого доходу від реалізації продукції, темп приросту чистого прибутку, рентабельність, коефіцієнт фінансової стійкості. Виявлено основні проблеми розвитку підприємств галузі та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: чорна металургія, металургійний комбінат, ефективність, коефіцієнт рентабельності, коефіцієнт фінансової стійкості.

ЧАЙКОВСКАЯ М. А.

к. э. н., доцент

Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

ПИМОНОВА Е. А.

студентка

Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

**ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЧЕРНОЙ
МЕТАЛУРГИИ УКРАИНЫ**

Рассмотрено место отечественной металлургии в мировом производстве продукции черной металлургии. Исследовано распределение предприятий черной металлургии Украины по областям и факторы, которые обуславливают их расположение в регионах с наибольшей концентрацией сырьевых материалов, энергетического и технологического топлива, водных ресурсов, необходимых для развития данной отрасли. Проанализирована динамика объемов произведенной продукции предприятиями черной металлургии Украины. Проведен расчет показателей эффективности деятельности предприятий на микроуровне, таких как темп прироста чистого дохода от реализации продукции, темп прироста чистой прибыли, рентабельность, коэффициент финансовой стойкости. Выявлены основные проблемы развития предприятий отрасли и предложены пути их решения.

Ключевые слова: черная металлургия, металлургический комбинат, эффективность, коэффициент рентабельности, коэффициент финансовой стойкости.

TCHAIKOVSKA M. A.

candidate of economic sciences, associate professor

National Technical University of Ukraine «Kiev Polytechnic Institute»

PIMONOVA K. A.

student

National Technical University of Ukraine «Kiev Polytechnic Institute»

**EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE FERROUS METALLURGY
ENTERPRISES OF UKRAINE**

Considered the place of the domestic industry in the global production of steel products. Researched the

distribution of the enterprises of ferrous metallurgy in Ukraine on areas and factors that determine their location in regions with the highest concentration of raw materials, energy and fuel technology, water resources needed for the development of the industry. Analyzed the dynamics of the volume made production by enterprises of ferrous metallurgy in Ukraine. Have calculated the efficiency indicators of enterprises at the micro level, such as the growth rate of net income from realization of production, the growth rate of net profit, profitability, ratio of financial stability. Identified the basic problems of the industry and ways to solve them.

Key words: ferrous metallurgy, steel mill, effectiveness, profitability ratio, the ratio of financial stability.

tchaikovska_m@i.ua, katerina_pimonova@mail.ru

Постановка проблеми. Чорна металургія є базовою галуззю промисловості України. В сучасних умовах на вітчизняних промислових підприємствах загострюються вже існуючі проблеми, такі як необхідність вдосконалення технологічної структури, низький технічний рівень виробничої бази промисловості, неможливість втілення у життя науково-дослідних та конструкторських розробок через недостатнє фінансування з боку держави, що необхідно усувати на загальнодержавному рівні. Відповідно, дослідження стану металургійного комплексу, аналіз основних показників діяльності його підприємств можна вважати фундаментальними під час визначення основних проблем ефективного функціонування промислових підприємств України в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами дослідження ефективності діяльності підприємств чорної металургії займалися наступні вчені: В. І. Большаков [1], Т. П. Загорська [2], О. М. Зборовська [3], І. М. Кулик [4], Л. Г. Тубольцев [1], І. Л. Чабаненко, Л. В. Шикова [5], які у своїх наукових працях розглянули основні проблеми, фактори і стратегії розвитку металургійного комплексу в Україні. Однак, важливим є постійне дослідження процесів, що відбуваються у галузі, аналіз останніх фінансових та виробничих показників діяльності підприємств чорної металургії України.

Постановка завдання. Ціллю статті є проведення оцінки ефективної діяльності підприємств чорної металургії України з метою виявлення проблем їх функціонування для визначення шляхів їх вирішення.

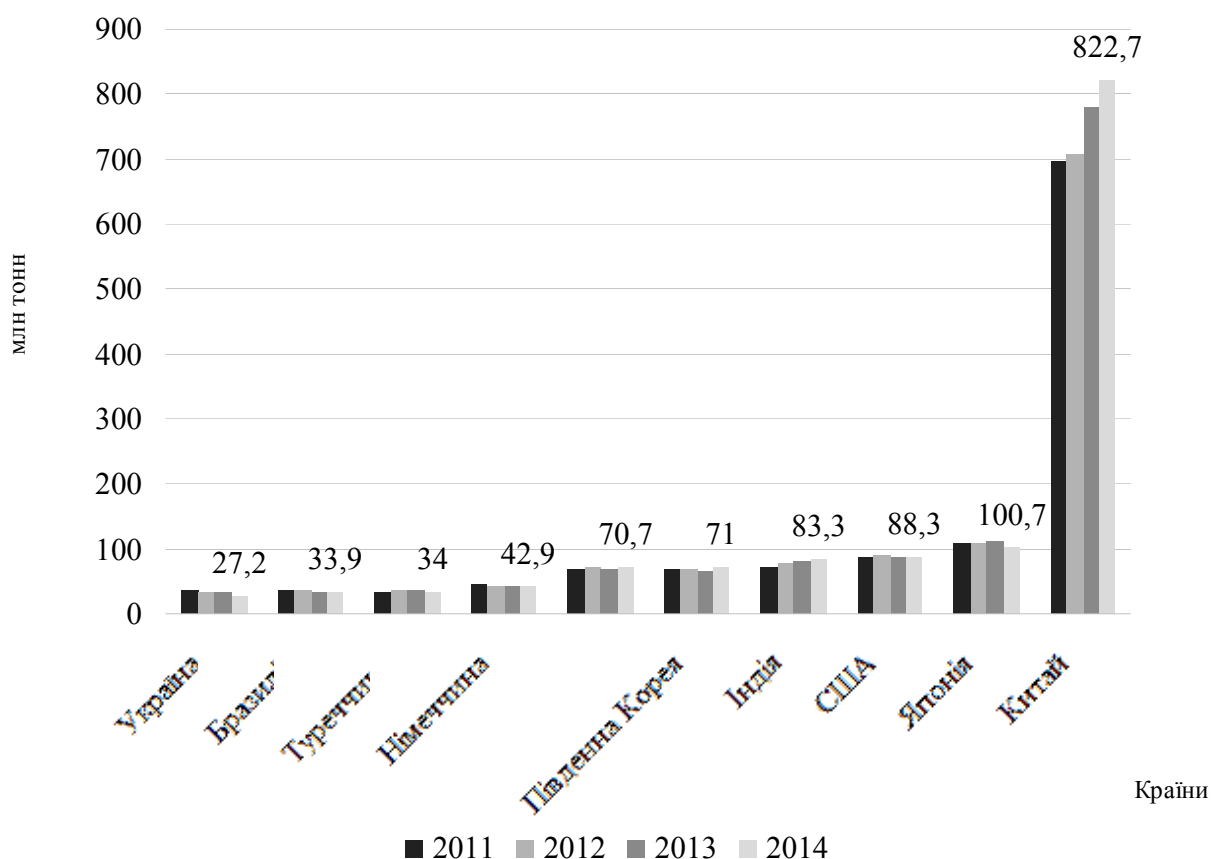
Виклад основного матеріалу. Чорна металургія — одна з найбільш розвинених в Україні галузей промисловості. Вона впливає на розвиток усіх галузей народного господарства держави і є базою їх формування. Металургійний комплекс також є важливою експортоутворюючою галуззю, оскільки у 2013 р. та 2014 р. частка металургії у ВВП країни становила більше 20 %, в обсягах реалізованої промислової продукції – 19 % у 2014 р., що на 1,1 % більше, ніж у 2013 р. [6].

Розглянемо місце української металургії на світовому рівні. За даними Світової асоціації сталі (WSA) Україна входить у десятку країн-лідерів з виробництва сталі у світі (рис. 1).

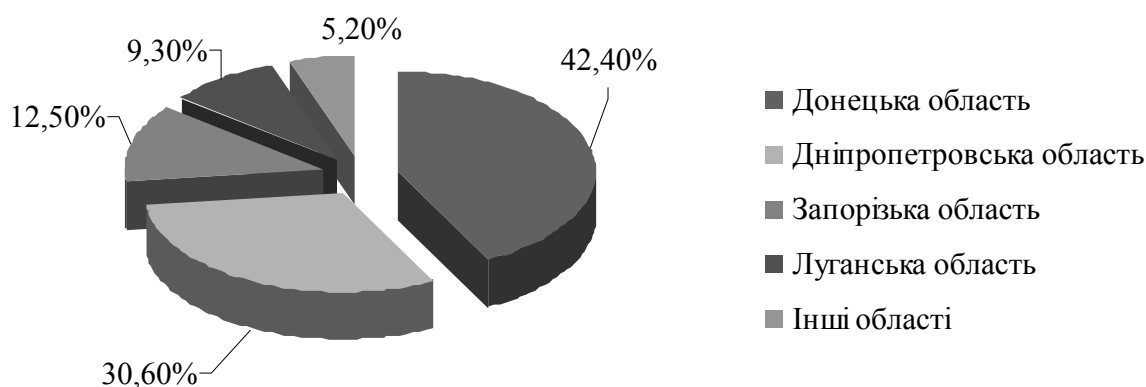
Відповідно до офіційних даних виробництво сталі в Україні у 2014 р. скоротилося порівняно з 2013 р. на 17 % до 27,161 млн тонн [7]. Зменшення даних обсягів не вплинуло на позицію держави у наведеному рейтингу. Також можна побачити з рис. 1, що Україна не є єдиною з-поміж кран-лідерів, для якої характерне скорочення виробництва: в Японії, Туреччині та Бразилії також поширене дане явище, головною причиною якого є несприятлива економічна ситуація у світі. Для України визначальними все ж є проблеми у середині країни, які пов'язані зі складною політичною ситуацією, економічною нестабільністю, проведенням військових дій у регіонах з найвищою концентрацією підприємств металургійного комплексу. В цілому спостерігається зменшення ролі країн-традиційних виробників сталі в загальносвітовому виробництві та нарощування виробничих потужностей в країнах, що розвиваються. Даний процес пов'язаний із переміщенням виробництва чорних металів ближче до основних регіонів видобутку високоякісної руди, а також зростаючим ринком збуту в цих державах [3].

Функціонування металургії як окремого комплексу, що має стійкі економічні взаємозв'язки з іншими галузями промисловості, напряму залежить від забезпечення сировиною. Даний фактор обумовлює розташування підприємств у регіонах з найбільшою концентрацією сировинних матеріалів, енергетичного і технологічного палива, водних

ресурсів, що необхідні для розвитку чорної металургії: у Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій та Луганській областях [5] (рис. 2).

Рис. 1. Місце України у світовому рейтингу виробництва сталі (систематизовано авторами за даними [7])

Рис. 2. Концентрація підприємств чорної металургії в Україні за областями (систематизовано та побудовано авторами за даними [6])

Більшість вітчизняних підприємств чорної металургії є потужними інтегрованими компаніями з повним металургійним циклом, який включає виплавку чавуну і сталі, виробництво прокату. Найбільшими виробниками сталі в Україні є: група «Метінвест» (ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча», ПАТ «Металургійний Комбінат "Азовсталь"»), корпорація «ІСД» (ПАТ "Алчевський металургійний комбінат", ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат ім. Ф.Е. Дзержинського»), ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПАТ «Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"» [4].

Проаналізуємо виробничі та фінансові показники провідних металургійних підприємств України: ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПАТ «Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"», ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» та ПАТ «Металургійний комбінат "Азовсталь"».

Серед порівнювальних підприємств лідерство за виробництвом сталі та чавуну належить ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (23 % та 22 % відповідно до державного показника) (табл. 1). Проте, обсяги виробництва даних видів продукції поступово зменшувалось протягом наведених років (спад незначний – у 2014 р. відносно 2012 р. виробництво чавуну та сталі склало 99 % та 98 % відповідно). Дана тенденція значно відобразилася на діяльності ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» та ПАТ «Металургійний Комбінат "Азовсталь"»: виробництво сталі в 2014 р. відносно 2012 р. скоротилось у середньому на 26 % на обох комбінатах, чавуна – на 22 %. ПАТ «Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"» щорічно нарощує виробничі показники (у 2014 р. відносно до 2012 р. виробництво чавуну та сталі склало 110 % та 104,7 % відповідно).

Таблиця 1

Обсяги виробництва чавуну та сталі у 2011–2014 рр., тис. т

Назва підприємства	2011		2012		2013		2014	
	Сталь	Чавун	Сталь	Чавун	Сталь	Чавун	Сталь	Чавун
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	5 703	4 894	6 419	5 610	6 430	5 606	6 291	5 547
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"»	3 812	3 038	3 785	3 194	3 820	3 219	3 964	3 513
ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча»	6 135	5 179	5 138	4 519	5 035	5 062	3 546	4 217
ПАТ «Металургійний комбінат "Азовсталь"»	5 584	4 862	4 589	4 026	4 468	3 849	3 599	3 151

Джерело: систематизовано авторами за даними [8]

Фінансова сторона виробництва на українських підприємствах залишається невтішною (табл. 2). У 2014 р. порівняно з 2011 р. на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та ПАТ «Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"» підприємствах спостерігався приріст чистого доходу в середньому на 20 %, на маріупольських – його значне зменшення (на 20 % на ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» та майже вдвічі на ПАТ «Металургійний комбінат "Азовсталь"»). У той же час станом на 2013 р. усі комбінати були збитковими. Проте останні 3 роки простежується тенденція до зменшення збитків на всіх наведених підприємствах, підвищення прибутків.

Аналізуючи фінансові показники, доцільно провести оцінку рентабельності підприємств. Даний показник вказує на ефективність вкладення коштів в підприємство та раціональність їх використання. На основі даних, наведених у табл. 2, розрахуємо коефіцієнти рентабельності діяльності для досліджуваних металургійних комбінатів (рис. 3).

Найбільш значний спад у функціонуванні металургійних підприємств простежувався у 2012 р. У 2011 р. лише ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» показник рентабельності діяльності перевищував нульову позначку (7 %). Наступного 2012 р. всі підприємства, що порівнюються, мали від'ємний показник. У період 2012-2013 рр. тільки криворізький комбінат підвищував рівень рентабельності (до -5 %), ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» та ПАТ «Металургійний комбінат "Азовсталь"» щорічно погіршували результат, як і ПАТ «Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"». Проте у 2014 р. ефективність їхньої діяльності була найвищою.

Дохід та прибуток підприємств за період 2011-2014 рр.

Назва підприємства	Чистий дохід від реалізації продукції, млрд грн.				Темп приросту, % 2014 / 2011	Чистий прибуток, млрд. грн.				Темп приросту, % 2014 / 2011
	2011	2012	2013	2014		2011	2012	2013	2014	
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	29,9	29,0	28,3	36,7	123	2,1	-2,9	-1,5	-1,2	-155
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"»	19,4	15,6	13,6	22,1	114	-0,1	-1,5	0,01	1,1	1004
ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча»	35,8	24,4	23,9	28,4	80	-4,5	-2,8	-2,9	0,5	110
ПАТ «Металургійний комбінат "Азовсталь"»	44,4	22,8	20,9	22,4	50,4	-0,5	-2,7	-2,5	0,9	280

Джерело: систематизовано та розраховано авторами за даними [8]

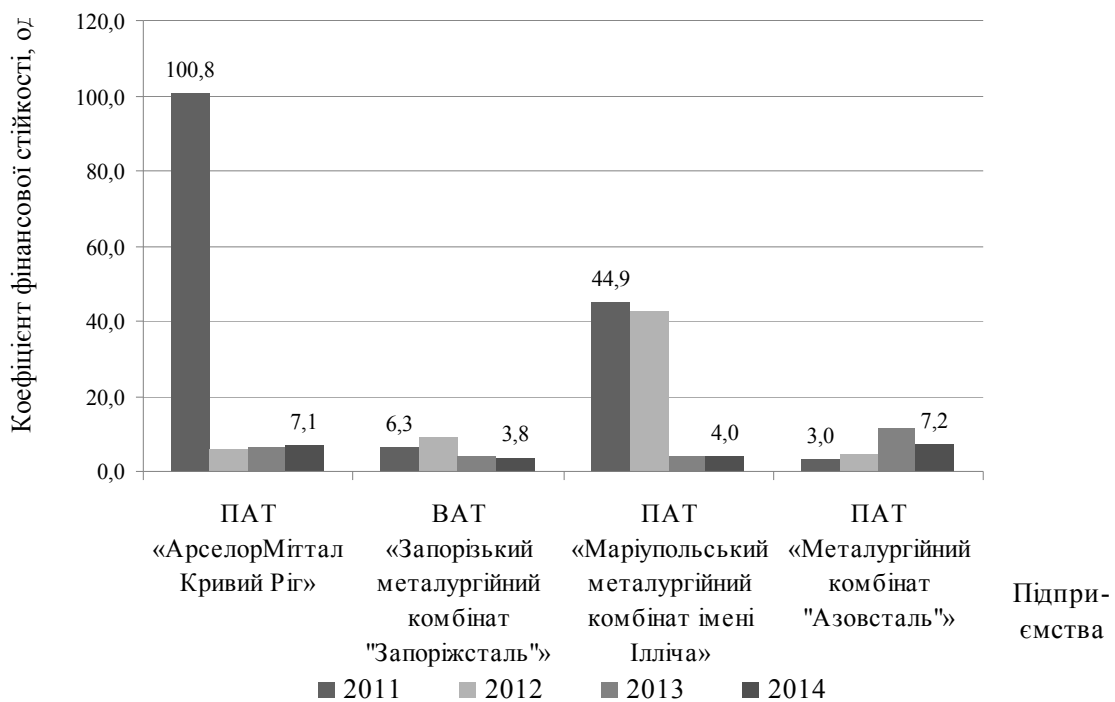
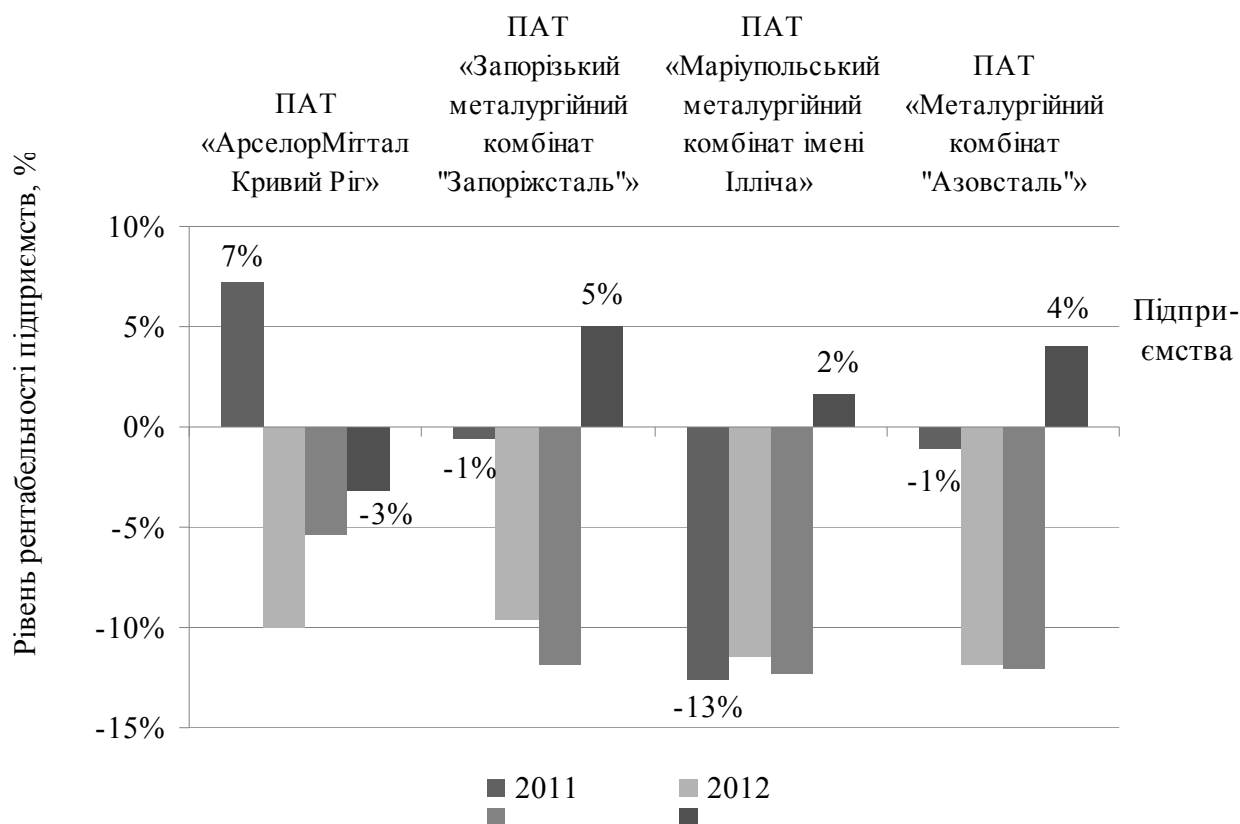

Рис. 3. Показник рентабельності діяльності підприємств чорної металургії України у 2011–2014 рр. (розраховано та побудовано авторами за даними [8])

Одним із важливих показників діяльності підприємства є коефіцієнт фінансової стійкості (рис. 4). Даний коефіцієнт вказує, яка частина діяльності підприємства фінансується за рахунок власних коштів, а яка – за рахунок довгострокових позик [8]. Оптимальним є коефіцієнт, більший за одиницю.

Фінансово найстійкішим є ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», інші ж підприємства є більш залежними від зовнішніх кредиторів. Загалом для їхньої діяльності протягом наведених років характерна оптимізація ролі довгострокових позикових фінансових ресурсів (середній показник на підприємствах складає 5,5, тобто частка позик у сукупному капіталі складає близько 20 %).

Рис. 4. Фінансова стійкість металургійних підприємств України (розраховано та побудовано авторами за даними [8])

На сучасному етапі чорна металургія України є найбільш перспективною серед усіх галузей економіки держави, проте реалізація потенціалу підприємств галузі сповільнюється рядом проблем:

- зношеність основних виробничих засобів підприємств (65 %) [6] – використання у технологічному процесі мартенівських та доменних печей, оснащення підприємств застарілим обладнанням, термін служби яких минув;

- застарілість технологій призводить до високої собівартості вітчизняної продукції порівняно з європейською, наслідком чого є падіння рівня її конкурентоспроможності;

- висока енергомісткість виробничого процесу на вітчизняних підприємствах чорної металургії, яка призводить до залежності підприємств від імпорту енергоресурсів (більшість з них використовує природний газ);

- домінування виробництва напівфабрикатів, собівартість яких нижча за собівартість готової продукції, зменшує можливість надходження до бюджету України більших коштів за рахунок експорту; з іншого боку, європейський ринок не готовий придбавати українську готову продукцію через її недостатньо високу якість та існування більш якісних аналогів;

- значне екологічне навантаження на природне середовище – станом на 2014 р. викиди забруднюючих речовин в атмосферу металургійними підприємствами склали 802,1 тис. т, що становить 26,4 % від сукупних викидів усіма галузями господарства (на першому місці – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (1274,0 тис. т – 42 %). Варто також зазначити, що у 2013 р. даний показник був вищий: 1004,6 тис. т – 23 % [6].

Наведені вище проблеми посилюються на фоні неефективного регулювання діяльності

підприємств чорної металургії державою, браком фінансових ресурсів. Різні організаційно-технічні умови функціонування підприємств, специфіка технологічних процесів на кожному з них обумовлюють різний ступінь прояву наявних проблем.

Висновок. До шляхів вирішення наявних проблем, пов'язаних із ефективною діяльністю підприємств чорної металургії, слід віднести наступні:

– максимальна реалізація експортного потенціалу з метою отримання більших надходжень до бюджету країни, заміна виробничих фондів на підприємствах та введення нових технологій у виробничий процес;

– підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції шляхом зменшення її собівартості;

– впровадження у виробництво нових, високопродуктивних, енергозберігаючих і екологічно чистих технологій та обладнання;

– реалізація ефективної дивідендної політики, спрямованої на підвищення інвестиційної привабливості підприємств і, як наслідок, залучення іноземних та вітчизняних інвесторів;

– підтримка галузі державою шляхом створення галузевих програм розвитку та координації основних процесів спеціалізованими державними органами.

Науковою новизною отриманих результатів є вдосконалення методичних підходів щодо оцінки ефективного функціонування підприємств чорної металургії України та проведення компаративного аналізу їх діяльності.

Практична значимість запропонованих шляхів вирішення наявних проблем діяльності підприємств полягає у розвитку галузі та економіки держави в цілому.

Перспективами подальших наших досліджень має стати аналіз проблем функціонування кожного окремого підприємства чорної металургії держави для виявлення шляхів їх вирішення, виявлення впливу зовнішніх та внутрішніх факторів їх ефективної діяльності, розробка методів залучення інвестицій в дану галузь для подальшого її розвитку.

Список використаних джерел

1. Большаков В. І. Чорна металургія і національна безпека України /В. І. Большаков, Л. Г. Тубольцев // Вісник Національної академії наук України. – 2014. – № 9. – С. 48–58.
2. Загорська Т.П. Ринок металопродукції і розвиток гірничо-металургійного комплексу України / Т.П. Загорська // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 4. – С. 95–106.
3. Зборовська О.М. Деякі питання формування стратегії розвитку металургійних підприємств / О.М. Зборовська // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Економічні науки. – 2014. – № 4. – С. 5–12.
4. Кулик І. М. Сучасний стан та основні фактори розвитку чорної металургії в Україні / І. М. Кулик // Бізнес Інформ. – 2012. – № 5. – С. 116–121.
5. Шикова Л. В. Аналіз розвитку гірничо-металургійного комплексу України на сучасному етапі / Л. В. Шикова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць ПДТУ. – 2011. – Т 3. – С. 282–286.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Steel Statistical Yearbook 2014. World Steel Association. Brussels, 2014. 121 p.
8. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>
9. Михайленко Д.Г. Розроблення моделі оцінки ринкової вартості бізнесу за порівняльним підходом / Д.Г. Михайленко, Д.В. Борнос // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2010. – Т. 2, № 1. – С. 53–57.